

ПОЛІТИКО–КУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ ПОЛІТИЧНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ

Основна мета даного дослідження – аналіз політико–культурного аспекту модернізації для конкретизації ролі політичної культури і співвідношення традиційних та нових цінностей у здійсненні модернізаційної діяльності. Процеси політичної модернізації охоплюють всі сфери людської життєдіяльності, оскільки передбачають практичну реалізацію та засвоєння соціально–економічних і політико–культурних змін. Здійснення модернізаційної політичної діяльності завжди відбувається в межах конкретної політичної культури, в рамках якої застосовуються відповідні моделі політичної поведінки.

Політична культура виступає провідним фактором впливу на процеси модернізації політичної системи. Вона сприяє формуванню своєрідного політико–культурного простору, в рамках якого відбувається реалізація модернізаційних перетворень у відповідності з домінуючими в суспільстві політичними ідеалами та цінностями, що обумовлюють також вибір політико–технологічного інструментарію практичної діяльності політичного суб'єкта.

Ключові слова: політична культура, політична модернізація, політична еліта.

Процеси політичної модернізації охоплюють всі сфери людської життєдіяльності, оскільки передбачають практичну реалізацію та засвоєння соціально–економічних і політико–культурних змін. В свою чергу, політична модернізація може розглядатися як практична реалізація елітою технологій політичної влади, що обумовлені впливом різних факторів культурно–соціального розвитку та направлені на підвищення рівня адаптації політичної системи до нових стандартів функціонування.

В рамках конкретної моделі політичної культури формуються певні стандарти політичної діяльності, що відповідають домінуючим суспільним цінностям, ідеалам, очікуванням, забезпечуючи при цьому модернізаційні зміни політичної системи. Політична культура виступає способом духовно–практичної діяльності та відносин, що відтворюють, закріплюють і сприяють реалізації домінуючих цінностей, інтересів, формуючи при цьому політичні погляди, знання та навички участі громадськості в суспільно–політичному житті [2, с. 78]. Вона може розглядатися як результат практичного втілення професійно–орієнтованих знань та навичок активних суб'єктів політики в рамках конкретного політичного простору. Політична практика надає культурі структурно–змістовної цілісності, забезпечує відповідність тенденціям національно–культурного розвитку та високий рівень адаптації до викликів зовнішнього середовища. Результативність модернізаційних перетворень обумовлюється спільністю інтересів більшості груп громадськості та політичної еліти в межах відповідної моделі політичної культури, що визначає доцільність застосування відповідних політичних технологій. Це актуалізує потребу дослідження політико–культурного аспекту модернізації

з метою конкретизації ролі політичної культури, співвідношення традиційних та нових цінностей у здійсненні модернізаційної діяльності.

На думку С. Ейзенштадта, сучасна цивілізація (Modern Civilization) характеризується зростанням динаміки економічних, політичних, ідеологічних процесів, що обумовлюють модернізаційні зміни. Він виділяє наступні риси модерного розвитку: 1) формування та розвиток універсальних, інституційних і символічних систем глобального рівня; 2) виникнення систем взаємодії суб'єктів, як на рівні загальновищезначаних базових інституційних стандартів, так і нових – із власною динамікою трансформацій і змін структури взаємодії; 3) диференціація форм модернізації. Загалом, формування модернізованої цивілізації можна розглядати в трьох вимірах. Структурний вимір характеризує основні аспекти соціальної структури: зростання структурної диференціації; урбанізація; індустріалізація; зростання комунікації. Інституційний вимір характеризує динаміку розвитку: нових економічних та політичних інституційних утворень; сучасної національної держави. Культурологічний вимір визначає особливі культурні програми та специфічні способи структуризації основних сфер соціального життя. Виходячи з цього, вчений приходить до висновку, що динамічність модернізаційних процесів сприяє формуванню своєрідних цивілізаційних паттернів, що можуть мати спільні риси, але орієнтовані на різні ідеологічні та інституціональні аспекти. Загалом, С. Ейзенштадт виокремив дві тенденції модернізаційного розвитку, протиріччя між якими і становлять основний виклик сучасній політичній дійсності. Перша тенденція – це прагнення до тоталітаризму у будь-якому його прояві (колективний, національний, релігійний), а друга – формування плюралізму.

Диверсифікований модерний розвиток світових держав обумовлений особливостями історичного розвитку, формуванням власних політичних культур, процесами інкорпорації в міжнародний політичний простір. На думку С. Ейзенштадта, дані фактори перебувають в постійному взаємозв'язку та генерують різноманітні зміни в політичних системах. Вони передусім стосуються трансформації інституційних структур, змін конфігурацій громадянського суспільства та публічної сфери. Він також акцентує увагу на важливості дослідження суб'єктів здійснення модернізаційних перетворень (політичні лідери, громадсько-політичні діячі), які виконують функції формування та інтерпретації культурно-символічного змісту необхідних змін. Ефективність реалізації конкретних модернізаційних програми суспільно-політичного розвитку залежить від подолання наступних протиріч: між свободою та рівністю; між цивільною та утопічною компонентами культурно-політичного розвитку; між автономністю громадянського суспільства та харизматичною державною владою; між свободою та боротьбою заради утопічного проекту; між радикальним та плюралістичними шляхами формування нового політичного порядку [4].

Співвідношення традиційних та модернізаційних цінностей було в центрі уваги А. Абдель-Малека, який вважав, що розвиток національної культури виступає невід'ємним фактором мотивації будь-якої діяльності. Успішність модернізаційних перетворень обумовлюється наявністю високого рівня освіченості та культурності

конкретних суспільств, які здатні використовувати даний потенціал для реалізації поставлених політичних цілей. В кожній політичній системі існує свій шлях практичної реалізації запланованих реформ, але їх результативність буде залежати від здатності адаптувати традиції до викликів глобального середовища [1, с. 118].

На думку А. Турена, традиції та національно-культурну ідентичність можна розглядати як фактори сприяння політичним змінам. В цьому контексті він наводить приклади Німеччини часів Бісмарка, Японії ери Мейдзи та Франції післявоєнного періоду, де політична еліта зосереджувала в собі традиціоналістські та модернізаторські риси, що дозволяло їй досить ефективно формувати національні політичні системи з високим рівнем культурної ідентичності та спрямовувати мобілізаційний потенціал суспільства на засвоєння і практичну реалізацію модернізаційних перетворень [7, с. 34–36]. На думку вченого, досліджувати також необхідно і процеси контрмодернізації, що характерні для держав соціалістичного розвитку. На початкових етапах в даних державах політика модернізації ототожнювалася з соціалізмом та секуляризацією, але поступово серед правлячого класу формується віддаленість від ідеї створення «нового світу», а мобілізація та маніпуляція суспільством заради власних ідеалів перетворюється на домінуючий фактор діяльності. Поступово революційні режими трансформувалися в систему номенклатури та політичних репресій, що покляло початок краху радянської системи. Це було свідченням перемоги утилітарних національних традицій над ідеалами модернізації [8, с. 81–82].

Г. Терборн вважав, політико-культурний аспект модернізації відображає сукупність загально значимих цінностей, символів, що забезпечують інтеграцію та мобілізацію до дії. Виходячи з цього, визначальний вплив на модернізаційну діяльність здійснює специфічна культура, що формує відповідні типи поведінки та взаємодії. Культура передбачає наявність наступних складових: відчуття тотожності, що не порушує особистий простір іншого; здатність до засвоєння необхідних знань та вмінь, а також налагодження комунікації; певні еталони оцінювання діяльності. Політичні позиції (місця в конкретних структурах чи інститутах) та культурні приналежності соціально-політичних суб'єктів формують їх відповідні владні потенціали, що використовуються для прийняття рішень та здійснення діяльності, в тому числі, направленої на модернізацію. Розподіл владного потенціалу обумовлюється рівнем доступу до розподілу прав, засобів, наявністю відповідних знань та відчуттям культурно-структурної ідентичності [5].

Модернізація політичної системи передбачає наявність послідовних етапів [6, с. 5–15]. На підготовчому етапі важливим є досягнення між суб'єктами модернізації (еліта, суспільні та політичні організації) так званої «попередньої умови» реалізації поставлених цілей. До основних передумов здійснення перетворень можна віднести високий рівень національної єдності, ідентичності, мобілізованості з метою здійснення модернізаційної діяльності. Відповідно, базові цінності політичної культури (свобода, справедливість, рівність, національна єдність, соціально-політична відповідальність) характеризуються стійкістю та історичною спадковістю,

відображаючи при цьому загально визнані уявлення про ідеальні моделі державно–політичного устрою і поведінкові норми етично–прийнятних способів здійснення політичної діяльності суб'єктів [3, с. 23]. Це свідчить про формування певного політико–культурного простору реалізації модернізаційних перетворень в конкретних часових рамках. Він відображає свого роду ідеальні моделі політичної модернізації, які ґрунтуються на базових культурно–національних цінностях та задають напрям політико–технологічної діяльності, насамперед, еліти, направленої на оптимізацію досягнення модернізаційних цілей та завдань.

Наступним етапом модернізації політичної системи можна вважати вибір ефективної альтернативи та прийняттям свідомого рішення щодо перспективних векторів реформаторської діяльності. В цьому контексті саме на еліту покладається відповідальність за визначення конкретних політичних технологій оптимізації процесів модернізації. Вони мають відповідати базовим політико–культурним цінностям та бути спрямованими на вирішення актуальних суспільних запитів. Виходячи з цього, на політичну еліту покладається функція оновлення технологій у відповідності до традиційних моделей управління, провідних тенденцій культурно–інформаційного розвитку. На етапі адаптації до модернізаційних перетворень формується ідея «загального блага», яка підтримується політично активними суб'єктами, сприяючи актуалізації суспільних цінностей, інтересів, потреб, визначенню критеріїв оцінювання здійсненої діяльності та реагуванню на існуючі виклики для політичної системи.

Отож, політична культура може розглядатися як провідний фактор впливу на процеси модернізації політичної системи. Вона сприяє формуванню своєрідного політико–культурного простору, в рамках якого відбувається реалізація модернізаційних перетворень у відповідності з домінуючими в суспільстві політичними ідеалами та цінностями, що обумовлюють також вибір політико–технологічного інструментарію практичної діяльності політичного суб'єкта.

Список використаних джерел

1. Абрамов А. В. Современная концепция модернизации: работа над прежними ошибками / А. В. Абрамов // Электронный журнал «Вестник Московского государственного областного университета». – 2012. – №4. – С.112–127 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.evestnik-mgou.ru/Articles/Doc/240>
2. Головатий М. Мистецтво політичної діяльності / М. Головатий. – К.: МАУП, 2002. – 176 с.
3. Денисов В. Политическая культура. Теория и практика / В. Денисов // Философия и общество. – 2006. – №1. – С.19–30.
4. Лукин В. Н., Бунаков М. Ю. Конструктивистская модель политического анализа современного фундаментализма С. Эйзенштадта / В. Н. Лукин, М. Ю. Бунаков [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://credonew.ru/content/view/590/58/>
5. Побережников И. В. Модернизация: теоретико–методологические подходы / И. В. Побережников // Экономическая история. Обозрение. Вып.8. [Под ред. Л. И. Бородкина]. – М.: Центр экономической истории, 2002. – С.146–168.
6. Растов Д. Переходы к демократии: попытка динамической модели / Д. Растов // Полис. – 1996. – №5. – С.5–15.
7. Турен А. Возвращение человека действующего. Очерк социологии / А. Турен. – М.: Научный мир, 1998. – 204 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://socioline.ru/files/5/39/alain_touraine.pdf
8. Турен А. Процесс демократизации в восточно–европейских странах / А. Турен // Мировая экономика и международные отношения. – 1991. – №11. – С.79–86.

1. Abramov A. V. Sovremennaja koncepcija modernizacii: rabota nad prezhnimi oshibkami / A. V. Abramov // Elektronnyj zhurnal «Vestnik Moskovskogo gosudarstvennogo oblastnogo universiteta». – 2012. – №4. – С.112–127 [Elektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa: <http://www.evestnik-mgou.ru/Articles/Doc/240>
2. Golovatyj M. Mystectvo politychnoi dijal'nosti / M. Golovatyj. – K.: MAUP, 2002. – 176 s.
3. Denisov V. Politicheskaja kul'tura. Teorija i praktika / V. Denisov // Filosofija i obshhestvo. – 2006. – №1. – С.19–30.
4. Lukin V. N., Bunakov M. Ju. Konstruktivistskaja model' politicheskogo analiza sovremennogo fundamentalizma S. Ejzenshtadta / V. N. Lukin, M. Ju. Bunakov [Elektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa: <http://credonew.ru/content/view/590/58/>
5. Poberezhnikov I. V. Modernizacija: teoretiko–metodologicheskie podhody / I. V. Poberezhnikov // Ekonomicheskaja istorija. Obozrenie. Vyp.8. [Pod red. L. I. Borodkina]. – M.: Centr ekonomicheskoi istorii, 2002. – S.146–168.
6. Rastou D. Perehody k demokratii: popytko dinamicheskoi modeli / D. Rastou // Polis. – 1996. – №5. – С.5–15.
7. Turen A. Vozvrashtenie cheloveka dejstvujushhego. Oчерk sociologii / A. Turen. – M.: Nauchnyj mir, 1998. – 204 s. [Elektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa: http://socioline.ru/files/5/39/alain_touraine.pdf
8. Turen A. Process demokratizacii v vostochno–evropejskikh stranah / A. Turen // Mirovaja ekonomika i mezhdunarodnye otnoshenija. – 1991. – №11. – С.79–86.

Khorishko L. S., PhD in political science, associate professor, Zaporizhzhya national university (Ukraine, Zaporizhzhya), lkhorishko@rambler.ru

Political and cultural aspects of political modernization

The main purpose of this study is an analysis of the political and cultural aspects of modernization to specify the role of political culture, the ratio of traditional and new values in modernization activities. The processes of political modernization cover all areas of human activity because they provide practical implementation and adoption of socio–economic, political and cultural changes. The modernization of political activity is always implemented within a specific political culture, in which the relevant patterns of political behavior are used.

The political culture is a leading factor of influence on the processes of modernization of political system. It contributes to the formation of a kind of politico–cultural space, in which the realization of modernization transformations occurs in accordance with political ideals and values dominating in the society, which determine the choice of political and technological tools of practical activity of the political entity.

Keywords: *political culture, political modernization, political elite.*

Хоришко Л. С., кандидат политических наук, доцент, Запорожский национальный университет (Украина, Запорожье), lkhorishko@rambler.ru

Політико–культурний аспект політичної модернізації

Основная цель данного исследования – анализ политико–культурного аспекта модернизации для конкретизации роли политической культуры, а так же соотношения традиционных и новых ценностей в осуществлении модернизационной деятельности. Процессы политической модернизации охватывают все сферы человеческой жизнедеятельности, поскольку предусматривают практическую реализацию и усвоение социально–экономических и политико–культурных изменений. Осуществление модернизационной политической деятельности всегда происходит в пределах конкретной политической культуры, в рамках которой применяются соответствующие модели политического поведения.

Политическая культура выступает ведущим фактором воздействия на процессы модернизации политической системы. Она способствует формированию своеобразного политико–культурного пространства, в рамках которого происходит реализация модернизационных преобразований в соответствии с доминирующими в обществе политическими идеалами и ценностями, которые влияют на выбор политико–технологического инструментария практической деятельности политического субъекта.

Ключевые слова: *политическая культура, политическая модернизация, политическая элита.*